

N:o 28.

Ankom till Riksd. kansli den 28 februari 1896, kl. 3 e. m.

Utlåtande, i anledning af väckt motion om ändring i förordningen den 14 april 1866 angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof.

Uti en inom Andra Kammaren väckt, till lagutskottets behandling hänvisad motion, n:o 167, hemställer herr *Wijkander*, att Riksdagen ville i skrifvelse till Konungen inhålla, att han täcktes taga i öfvervägande, hvilka ändringar uti eller tillägg till förordningen, angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof, af den 14 april 1866 eller hvilka andra föreskrifter vore erforderliga för underlättande af elektriska ledningars framdragande, särskildt för belysning eller arbetsöfverföring öfver mark, som innehafves af annan än ledningarnas egare, och för betryggandet af samma ledningars ostörda begagnande, samt inkomma till Riksdagen med de förslag, som deraf blefve en följd.

Motionärens till stöd för ofvannämnda hemställan afgifna framställning, hvilken till följd af det viktiga ämne den afhandlar här i sin helhet återgifves, är af följande lydelse:

»Uti Kongl. Maj:ts nådiga förordning, angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof, af den 14 april 1866 föreskrifves uti § 1, att, der Konungen pröfvar nödigt, att jord eller lägenhet skall begagnas till vissa i förordningen uppräknade eller dermed jemförliga allmänna behof, egaren är pliktig att afstå hvad för ändamålet fordras, mot att den, som lider skada härigenom, njuter ersättning. Är fråga om jords eller lägenhets

begagnande endast för utläggning af elektriska ledningstrådar, utan att genom anläggningen eller dess framtida skötsel och vård något synnerligt men i nyttjanderätten till jorden eller lägenheten tillskyndas egaren, bör hvad för ändamålet är behöfligt upplåtas, utan att jorden eller lägenheten löses. För intrång, som derigenom må kunna förorsakas, är dock den, som intrånget lider, om han gör anspråk derå, berättigad till ersättning.

Då denna förordning utfärdades, afsåg man icke några andra elektriska ledningar än telegrafledningar, men sedan dess hafva som bekant flera andra slag af elektriska ledningar kommit i bruk och vunnit en synnerligen stor, icke blott för industrien utan äfven för den allmänna samfärdseln vigtig användning. Den grupp af sådana elektriska ledningar, som först tillkom, var den, som afsåg telefonmeddelanden på längre afstånd. Dessa erinrade till sina egenskaper och sitt begagnande i hög grad om telegrafledningarna, och ur lagstiftningens synpunkt skilde de sig från de sistnämnda nästan endast deruti, att de växte upp till långt större antal och ej alltid stodo under statens direkta inseende och vård, utan anlades och begagnades af enskilde och af bolag.

Den 20 april 1883 utfärdade Kongl. Maj:t en förordning med föreskrift derom, att telegraf-, telefon- och likartad förbindelse ej finge af enskild person eller bolag uppsättas å kronans mark eller inom området för allmän landsväg, statens eller sådan enskild jernväg, som stode i förbindelse med statens telegrafnät, utan att Kongl. Maj:t för hvarje gång lemnat särskildt tillstånd. Under medlet af 80-talet väcktes inom Riksdagen förslag om mer eller mindre ingående lagstiftning för telefonledningar, dock utan att vinna Riksdagens bifall. Dessa förslag utgingo från flera olika synpunkter. Sålunda ville man med lagstiftningsåtgärder reglera förhållandet mellan statens telegrafmonopol och de enskilda telefonbolagens verksamhet. Vidare ville man närmare fastslå det sätt, hvarpå enskilde eller bolag kunde erhålla rätt att framföra ledningar icke blott öfver kronans mark eller inom området för allmän landsväg eller jernväg, utan äfven öfver enskilda områden, vare sig man behöfde derstädes uppresas stöd för ledningarna eller endast framleda dem genom luftområdet öfver den ifrågavarande marken. Slutligen afsåg man allmänna ordnings- och säkerhetsföreskrifter för ledningarnas framdragande. Anledningen, hvarför Riksdagen ej ansåg lämpligt att af Kongl. Maj:t begära lagstiftningsåtgärder i berörda hänseenden, synes icke så mycket hafva varit underkännandet af det påpekade behovet af att sådana en gång borde komma till stånd, som icke mera känslan af att frågan blifvit för tidigt väckt, och att på ett så nytt och opröfvadt område

som detta lätt lagstadganden kunde beslutas, som skulle klafbinda och försvåra, att icke säga omöjliggöra, den stora utveckling, som tycktes förestå telefonväsendet. Den allmänna meningen torde nu ock efteråt göra full rättvisa åt dessa betänkligheter. Sannolikt skulle Sverige icke i denna stund intaga den framskjutna ställning bland folken med afseende på telefonväsendet, som nu är fallet, om icke detta fått utveckla sig så fritt, som skett.

Särskildt med afseende på frågan om möjligheten för enskilde och bolag att framdraga telefonledningar öfver enskildes mark, hvilket närmast berör syftet med denna min motion, har det visat sig, att svårigheterna varit jämförelsevis små. Få, om ens några, torde de fall vara, der man kan visa, att en telefonledning i vårt land ej kommit till stånd på den grund, att enskilda fastighetsegare vägrat medgifva ledningens framdragande öfver deras mark. Telefonledningar äro vanligtvis af den enkla och billiga byggnad, att en temligen lång omväg kan begagnas utan så stora omkostnader, att ledningen deraf omöjliggöres, och en flyttning af desamma kan likaledes ske jämförelsevis lätt. Dessutom torde i vidrigt fall ofvannämnda kongl. förordning af den 14 april 1866 om expropriation af mark för allmänt ändamål i de flesta fall vara användbar äfven för telegrafledningar, åtminstone då de stå i samband med gemensamma centralstationer, till hvilka hvem som helst mot betalning kan blifva ansluten.

Under de sista åren har deremot äfven i vårt land tillkommit ett nytt slag af elektriska ledningar af betydlig längd, hvilka hafva helt andra egenskaper och förutsättningar än de för telefoneringar afsedda och som kräfva lagstiftarens synnerliga uppmärksamhet. Jag afser *de elektriska ledningar, som tjena belysningsändamål och arbetsöfverföring*. Under det att telefonledningarna bestå af klana metalltrådar, uti hvilka så svaga elektriska strömmar framgå, att ytterst fina instrument erfordras för att blott påvisa strömmarnas befintlighet, uppgå de elektriska ljus- och arbetsledningarna ofta till aktningsbjudande tvärdimensioner och fortledda strömmar af så stor energi, att särskild uppmärksamhet behöfver riktas på att de ej blifva farliga för den allmänna säkerheten. För landets industri och medelbart för landet i dess helhet komma de elektriska ljus- och arbetsledningarna att blifva af minst lika stor betydelse som telegraf- och telefonledningarna på grund deraf, att de utgöra kraftiga hjälpmedel för den ekonomiska verksamheten, och genom den möjlighet, de lemna, att tillgodogöra sig landets naturliga rikedomskällor på ett långt verksammare sätt än förut, men ofta, att icke säga oftast, komma dessa ledningar att stå i enskildes eller bolags omedelbara tjänst och begagnas till dessas direkta ekonomiska förvärf. Svårligen torde

derför den ofta nämnda kongl. förordningen af den 14 april 1866 i allmänhet kunna tillämpas på elektriska ljus- och arbetsledning, utan här kräfves lagstiftarens ingripande.

Lagstiftningen beträffande ifrågavarande ledningar underlättas deraf, att dessa ej beröra någon annan förut använd liknande gren af statens verksamhet, såsom fallet var, då telefonien kom och störande ingrep i telegrafien. Deremot erbjuder den ur andra synpunkter större svårigheter. Hvad då först beträffar de ordnings- och säkerhetsföreskrifter, som i det allmännas intresse här äro af nöden, är hela detta område så nytt och outforskadt äfven ur rent teknisk synpunkt, att man bör framgå med stor försigtighet och söka trefva sig fram till det ändamålsenliga och tryggande. Med glädje kan ock vitsordas, att såväl här i Sverige som i allmänhet i de öfriga kulturländerna vederbörande myndigheter, högre och lägre, å ena sidan visat sig inse den stora nationalekonomiska betydelsen af tillmötesgående mot och underlättande af industriens bemödanden i här berörda hänseenden och å den andra sidan visat sig ej förbise allmänhetens fordran på säkerhet och ordning. Att i detta afseende påkalla en lagstiftning, deri Riksdagen skulle taga del, vore enligt min åsigt synnerligen olämpligt under ännu rådande förhållanden med de hastiga vaxlingar, de rent tekniska anordningarna förete. Endast under största möjliga frihet kan man vänta sig en kraftig utveckling på detta område, och lyckligtvis äro de enskilde innehafvarne af ledningarna lika intresserade som allmänheten att förebygga hvarje störning, af hvad slag det vara må.

Deremot torde Riksdagens medverkan och ingripande ej kunna undvaras för att möjliggöra de ifrågavarande ljus- och arbetsledningarnas framdragande öfver främmande område och för att betrygga deras ostörda fortvaro, båda synpunkterna af mycket stor betydelse.

Som bekant är det gemensamma draget för alla sådana anläggningar som de här ifrågavarande, att man på ett ställe, der en lämplig energikälla finnes, denna må nu bestå i ett vattenfall, en ång- eller gasmaskin eller dylikt, uppsätter en elektrisk generator. Den af generatorn alstrade strömmen fortledes till förbrukningsorten, då strömmens energi tillgodogöres för belysning medelst elektriska glöd- eller bågglampor, för arbetsutveckling medelst elektriska motorer eller för kemiska ändamål uti elektrolytiska bad. En sådan arbetsöfverföring på elektrisk väg kan ske på långt afstånd. I Sverige finnes redan en sådan på betydligt mer än en mils afstånd, och man behöfver ej riskera ett misstag, om man uttalar den säkra förvissningen, att inom de närmaste åren sådana anläggningar skola uppstå, der arbetet kommer

att fortledas flera tiotals kilometers väg. Staten har redan för egen räkning låtit utföra en undersökning om lämpligheten af en dylik arbetsöfverföring af 10,000 hästkrafter från Trollhätte-fallen till Göteborg eller på 70 kilometers afstånd.

Lätt inses, att under sådana omständigheter med nuvarande lagstiftning en uppgörelse i godo med egarne af den mark, hvaröfver ledningen måste framföras, är, om icke formelt omöjlig, dock ur praktisk synpunkt utförbar. En uppgörelse måste omfatta icke blott uppsättandet af de för ledningarnas uppbärande nödiga stolparna och tillträdet från tid till tid af den personal, som erfordras för ledningarnas och stolparnas tillsyn och möjliga reparation, utan äfven intecknandet uti fastigheten af rätt att för längre tid få behålla ledningen åtminstone i hufvudsak orörd, enär anläggningar, uti hvilka så stora kapital, kanske till millioner kronors värde, äro nedlagda, och på hvilka kanske en hel stads eller annan kommuns belysning är beroende, ej kunna få vara beroende på ombyte af egare till en fastighet, öfver hvilken ledningen är framdragen, och än mindre af en sådan egares godtycke, möjliga afvoghet eller utpressningsförsök. Hittills är det endast inom städerna, man i allmänhet ansett sig kunna komma fram med ljus- och arbetsledningningar utan att hafva förvärfvat sig all den jord, hvaröfver ledningen framgår, och redan visar den lilla erfarenhet, man hittills hunnit samla, att det varit nödvändigt att med stora omkostnader inköpa jord i detta syfte och att gå omvägar för att undvika mark, hvilkens egare gjort för stora svårigheter. Att det icke blir möjligt att på denna väg lösa svårigheterna, när afstånden blifva längre och större dylika anläggningar skola utföras i landets tätare befolkade och fruktbarare landskap, är påtagligt. Något slags expropriation måste då kunna beviljas.

Hvarje expropriation är ett ingrepp uti den enskildes eganderätt, och sådana böra därför ej beviljas annat än då det allmännas vinst är stor i jämförelse med den olägenhet, som förorsakas den enskilde genom ingreppet. Naturligtvis måste på denna grund lämplig myndighet afgöra i hvarje speciellt tillfälle, huruvida giltig anledning förefinnes till beviljande af en sådan förrettning, och då enligt den nu gällande expropriationsförordningen Kongl. Maj:t utgör denna myndighet, torde väl bäst vara, att Kongl. Maj:t äfven vid här ifrågavarande slag af expropriation blir den bestämmande, liksom Kongl. Maj:ts koncession redan nu erfordrats vid alla större elektriska arbetsledningningar på grund af ofvannämnda förordning af den 20 april 1883. Likaledes är naturligt, att lämplig ersättning skall lemnas fastighetsegaren för den skada, hvaraf han drabbas.

I Norge finnes redan en den 23 juli 1894 utfärdad lag om tvungen Afstaaelse af Grund m. V. till Anlæg af elektriske Kraftledning. I denna föreskrifves, att Konungen kan meddela tillåtelse till anläggning af elektriska arbetsledningar, när intressen af allmän betydelse dermed kunna antagas blifva befordrade. Under förutsättning att uttrycket »Interesser af almen Betydning» kan tolkas så, att det omfattar äfven enskildes anläggningar af stor industriel betydelse, har sålunda Norge redan sedan ett par år tillbaka det väsentligaste af hvad jag anser, att Sverige med det allra snaraste måste skaffa sig.

Hvad slutligen angår trygghandlet af de elektriska ljus- och arbetsledningarna mot enskildes åverkan, hvilket likaledes vore af stor betydelse för den industriella utvecklingen på detta område, torde detta vara jemförelsevis lätt och kunna ske på samma sätt, som hittills skett med afseende på telegrafledningarna, genom inryckandet af föreskrifter i strafflagens 19:de kapitel.»

Den fråga, som i föreliggande motion upptagits till behandling, är enligt utskottets tanke, i hög grad förtjent af beaktande. Lagstiftningen kan ej undgå att taga hänsyn till den storartade utveckling af industrien, som kan blifva följd, derest möjlighet beredes att med elektricitetens hjälp begagna de väldiga naturkrafter, som vårt land i så rikt mått eger. Det går sålunda, enligt utskottets åsigt, ingalunda an att undanskjuta det i motionen uppkastade spörsmål medelst en blott och bar hänvisning till de ingrepp i enskild eganderätt, som måste tillåtas, derest ett allmännare användande af elektriska kraftöfverföringar skall kunna ega rum. Visserligen är utskottet af den mening, att inskränkningar i enskild eganderätt principiellt icke bör af lagen påbjudas till förmån för andra endast enskilda intressen; men liksom hvarje annan regel medgifver äfven denna vissa undantag. Gränsen mellan allmänt och enskildt intresse kan för öfrigt understundom vara ganska svår att fastställa, och det kan inträffa, att ett till sin hufvudsakliga natur enskildt intresse i sig kan innefatta jemväl ett allmänt intresse af ej ringa vikt; och det vill synas utskottet, som om just beredande af möjlighet för en sådan storartad utveckling af landets industri, som ett medgifvande i den rigtning motionären ifrågasatt skulle kunna medföra, vore icke blott för den enskilde utan äfven från det allmännas synpunkt af synnerlig vikt och betydelse. Emellertid kan detta ej för alla fall af elektrisk kraftöfverföring anses vara händelsen. Någon allmän rätt att

för elektriska kraftledningar expropriationsvis använda område, som tillhör annan, bör sålunda, enligt utskottets tanke, ej i lagen medgifvas, men å andra sidan är ett afgjordt förbud mot dylik expropriation icke förenligt med tillbörlig omtanke om industriens och dermed äfven samhällets utveckling.

Utskottet håller alltså före, att frågan om rätt till expropriation för framdragande af elektrisk kraftledning bör för hvarje speciellt fall afgöras och vara beroende på den utredning och undersökning, som kan åvägbringas. Endast för den händelse, att undersökningen ådagalägger, att ett större enskildt men äfven från det allmännas synpunkt viktigt intresse tillgodoses genom den elektriska kraftledningens anläggande, bör det medgifvas enskilde personer eller bolag rätt att tilltvinga sig upplåtelse eller begagnande af därför behöfligt område. Såsom af motionären antydts, synas hithörande förhållanden lämpligast böra pröfvas af Kongl. Maj:t, och under sådan förutsättning anser utskottet en lagändring i motionens syfte vara att förordas.

Äfven en annan sida af saken måste emellertid beaktas. De elektriska kraftledningarna kunna nemligen medföra fara för personers lif och egendom, och det måste därför anses högeligen viktigt, att tillåtelse till dylika ledningars uppsättande medgifves endast under förutsättning och vilkor, att betryggande säkerhetsåtgärder mot hvarje fara i detta afseende vidtagas. Jemväl härutinnan synes Kongl. Maj:t lämpligen för hvarje särskildt fall kunna stadga erforderliga bestämmelser.

Slutligen vill utskottet fästa uppmärksamheten derå, att lagstiftningen redan i viss mån inslagit på den väg motionen anvisar, i det grufvestadgan i 32 och 33 §§ berättigar grufegare att mot ersättning å annans mark få sig anvisad nödig väg samt *plats. åt de för grufdriften erforderliga kraftledningar.*

Med stöd af det anförda och då utskottet anser, att en lagstiftning i motionens syfte skulle under de förutsättningar, som ofvan angifvits, lända till fördel för viktiga såväl allmänna som enskilda intressen, föranlåtes utskottet hemställa,

att Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, att Kongl. Maj:t täcktes låta utreda, huruvida och i så fall under hvilka vilkor och inskränkingar det må anses lämpligt och nyttigt, att den, som vill anlägga elektrisk ledning för belysning eller kraftöfverföring, må berättigas att, äfven der godvillig uppgörelse icke kan träffas, ej mindre draga sådan ledning öfver

annans område än äfven beredas säkerhet för ledningens ostörda framtida begagnande, samt, derest utredningen skulle dertill föranleda, för Riksdagen framlägga förslag till lagbestämmelser, som för sådant ändamål kunna anses erforderliga.

Stockholm den 28 februari 1896.

På lagutskottets vägnar:

CARL B. HASSELROT.